

לך לך: משפחה דו-הורית

שרה הציעה לאברהם לקחת את הגר ולהוליד איתה בן כדי להבנות ממנה. כשהרתה הגר ותקל גבירתה בעיניה, איפשר אברהם לשרה לעשות לה כטוב בעיניה, ותענה שרי ותברח מפניה. בהוראת המלאך, שבה הגר וילדה את ישמעאל בבית אברהם. כעבור שנים, אחרי הולדת יצחק, דרשה שרה מאברהם לגרש את הגר ואת הילד, ואברהם נאלץ להסכים עמה, על פי הצו הא-להי: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". המתח בין אברהם לשרה סביב נושא הולדת הבנים וגידולם נמשך על פי המדרש עד עקידת יצחק.¹ והוא מזמן התבוננות רחבה בסוגית הזוגיות וההורות, ובכך נעסוק השבוע.

סיפור בריאת האדם מופיע בתורה פעמיים, בבראשית א', בסיפור תמציתי ומאוחד: "ויברא א-להים את האדם בצלמו ... זכר ונקבה ברא אותם", ובבראשית ב', בסיפור מפורט ומורכב: "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו ... ולאדם לא מצא עזר כנגדו ... אחת מצלעותיו ... ויבן ... את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם ... זאת הפעם עצם מעצמי ... על כן יעזב איש ... ודבק באשתו והיו לבשר אחד". בסיפור הראשון, האדם אחד הוא, זכר ונקבה. אין הבדל ביניהם, אין שוני. גם אין הסבר לצורך בזוגיות ולמשמעותה. אפשר מפני שזה עצמו צלם א-להים, אפשר שזו דרך הבריאה הטבעית של כל בעלי החיים, ואין צורך לייחד לכך הסבר נוסף. בסיפור השני, הזוגיות של האדם היא ערך משמעותי ומורכב, האיש והאשה הם שתי בריאות נבדלות, שנוצרו בשלבים שונים; מוסבר הצורך בזוגיות "לא טוב היות האדם לבדו", מוסבר התפקיד של "עזר כנגדו" ומוסבר גם התהליך של ההתקשרות ביניהם, מן היחידים הנבדלים זה מזה אל ה"בשר אחד".

אדם הראשון הוא האב הקדמון, אב טיפוס של כל האנושות לדורותיה.² כל מה שאירע לאדם הראשון הוא דגם ראשוני של מה שיקרה לכל בני האדם בכל הדורות כולם. בכל זוג וזוג של איש ואשה מאז ועד עולם מתרחש הסיפור הכפול, הסיפור של האחדות והסיפור של השניות.³ לא תמיד מספרת התורה את הסיפור הכפול, אך הוא תמיד קיים. בכל דורות הבריאה שמאדם ועד נח ומנח ועד אברהם מוזכר בדרך כלל האיש. ההנחה הפשוטה הנובעת מפרק א' בבראשית שאזכורו של האיש כולל את האדם השלם, הוא ואשתו. שבכלל אדם – זכר ונקבה בראם. מובן שאם פריט המידע העיקרי שנאמר על כל אחד מהם הוא: "ויולד בנים ובנות", אזי הנשים כלולות ברשימה, שהרי אף אחד מן האישים הללו לא הוליד בנים ובנות בעצמו. מעט השמות של נשים הנזכרות במפורש, מעידים על קיומו של הפן הנבדל. כשם ששחווה אשת אדם ממלאת תפקיד משמעותי בסיפור הבריאה השני, יש לשער שאזכורן המפורש בשמן של נשים אחרות, כדוגמת עדה וצילה,⁴ נעמה ואולי גם אשת נח,⁵ נובע מתפקיד מסוים שמלאו בנפרד מבעליהן.

בסיפורי האבות, ממלאות האמהות את התפקיד הכפול. מצד אחד, כאחדות אחת עם האיש. סיפור אברהם ושרה מתחיל מן האחדות: כאשר תרח יוצא מחרן, הוא לוקח עמו את אברהם בנו ואת שרה כלתו אשת אברהם בנו. רש"י מביא מן המדרש על "הנפש אשר עשו בחרן", שאברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים.⁶ במלים אחרות: הרכוש משותף, ההישגים משותפים, היעדים משותפים, ההליכה לארץ כנען משותפת, ואין צורך לייחד דבר אודות שרה. עד שמגיעים לירידה למצרים, רק אז מופיעה שרה כאישיות עצמאית, בעלת תפקיד משל עצמה, כאשה של בראשית ב', ה"עזר כנגדו". לעומת זאת, בסיפורי יצחק ורבקה, יעקב רחל ולאה, מתחיל התיאור של הזוגיות כבבראשית ב', מן ההסבר כיצד איש ואשה שנולדו רחוקים זה מזה מצאו את זיווגם והגיעו ל"ודבק

¹ רש"י לבראשית כג ב.

² זהר ח"ג, קכב א.

³ מכאן ברכת הנשואין: יוצר האדם, ו"אשר יצר את האדם בצלמו..." (כתובות ח' ע"א ובמפרשים שם).

⁴ רש"י לבראשית ד יט.

⁵ רמב"ן לבראשית ד כב.

⁶ רש"י לבראשית יב ה.

באשתו והיו לבשר אחד". בפרקים הבאים של חיי האבות והאמהות, יהיו מאורעות שבהם תתואר המשפחה כחטיבה אחת, יסופרו קורות יצחק וקורות יעקב כמו היו אישיות אחת הם ונשיהם, כבבראשית פרק א', ואילו בשלבים מסוימים בהם תדרש הופעת ה"עזר כנגדו", יסופר על התפקיד הנבדל שממלא כל אחד מבני הזוג. כך בסיפור גניבת הברכות של יעקב, בו ממלאת רבקה תפקיד עצמאי ומנוגד לזה של יצחק. וכך בפרשת גניבת התרפים של לבן, בו ממלאת רחל תפקיד עצמאי, שלא על דעתו של יעקב וכנראה גם שלא היה לרוחו.

אחד ההבטים החשובים של השניות בין איש לאשה, בין אדם לחוה, הוא ההבט של ההורות הכפולה. המפגש הראשון של האדם עם השניות בעולם מתרחש כבר בינקותו, בהיכרותו עם הוריו. עם האם מתפתח קשר מסוג אחד, המבוסס תחילה על הריון לידה והנקה. עם האב מתפתח קשר אחר, פחות אינטימי ופחות גופני, ובשל כך - טעון באיפיונים אחרים. עוד בטרם ידע לדבר ולנסח את מחשבותיו ורגשותיו, יודע התינוק להבחין בין אב לאם, ובין סוג הקשר שיש לו עם כל אחד מהם. לפיכך, מוטמעת במקום מאד ראשוני בנפשו של האדם ההכרה של דו – אנפין בעולם. בכל מפגש עם אדם או התגלות של מציאות הוא בוחן, אם מה שנגלה לפניו הוא מסוג אמא או מסוג אבא. ובלשון ספרות הח"ן שבארמית: מסטרא דאבא או מסטרא דאמא.⁷ מובן, שגם ההתגלות הא-להית יכולה להצבע בשני גוונים, בגוון של אבא, ובגוון של אמא.⁸

הורות מן הסוג של בראשית פרק א', היא הורות אחודה, כביכול, שני ההורים הם אישיות אחת. הורים של פרק א' אמורים להסכים זה עם זה על דרך גידולו וחינוכו של הילד. הם אמורים לייצג עבור הילד אמת אחת, מוסר אחיד, דבר א-להים עובר דרכם אל הבנים והבנות. הורים של פרק א' מסכמים ביניהם לאיזה בית ספר ישלחו את הילד, ומחליטים בעצה אחת מה לענות לילד על השאלה המביכה ששאל בארוחת הערב. בניגוד לכך, ההורים של פרק ב' הם שני אישים נפרדים, הם אמנם מהוים "עזר" זה לזה, אבל הם גם מאד "כנגדו". הם משדרים לילד שני עולמות שונים. לעתים קרובות הם מוצאים את עצמם מתווכחים על דרך החינוך הראויה. הם עלולים, או עשויים, לתת לילד תשובות שונות ואף סותרות לאותה שאלה מביכה. שרה אומרת: גרש האמה הזאת ואת בנה, כאשר לבו של אברהם נכמר ברחמים על הבן המגורש. רבקה אוהבת את יעקב, האיש התם יושב האהלים, ויצחק אוהב את עשו, איש יודע ציד, איש השדה.

יש מי שחושב שויכוח בין הורים הוא מקור לבעיות חינוכיות. מן התורה לא משמע כך. נראה שהשניות הדו-הורית היא אבן יסוד בבריאה, בבנין הבית ובחינוך הילדים. אישיותו של ילד ויכולתו להתמודד עם המורכבות של העולם מתעצבת מן החשיפה הממושכת והבריאה לשניות המתגלעת בין הוריו. הוא לומד על האפשרות לקיים חיים שלמים ובית מתוקן שיש בו אהבה ואחווה ושלוה ורעות, לא מכך ששני ההורים זהים בדמותם, בהשקפותיהם, ברגשותיהם ובדעותיהם, אלא דווקא מכך שהם מצליחים להצמיח מן השניונים המובנים, המהותיים והעמוקים ביניהם, בית יציב ומאוזן, יוצר ופורה, של משפחה. דווקא בשל כך, אם זכו – שכינה ביניהם.⁹

⁷ ביאור הגר"א למשלי י' א. זהר ח"א, כב ע"ב.

⁸ דגל מחנה אפרים פרשת וזאת הברכה. על הפסוק "ולכל היד החזקה"

⁹ סוטה יז א